

Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie

Zarządzanie kompetencjami stało się na tyle docenianą koncepcją, że znajduje zastosowania w coraz ciekawszych obszarach. Dość ciekawą inicjatywą związaną z wykorzystaniem koncepcji zarządzania kompetencjami jest projekt Parlamentu Europejskiego, w ramach którego próbuje się wyodrębnić grupę kompetencji mających tworzyć podstawę dla wszelkich programów edukacyjnych. W ramach tego przedsięwzięcia wyodrębniono osiem kompetencji – a może raczej grup kompetencji – niezbędnych, zdaniem twórców, do sprawnego funkcjonowania we współczesnych realiach społeczno – gospodarczych. Oznacza to, że wszystkie kraje członkowskie UE powinny uwzględniać te właśnie kompetencje w tworzonych programach edukacyjnych na każdym etapie kształcenia.

Ryc. Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie

Źródło: Opracowanie własne

Realizacja tak ambitnego przedsięwzięcia wspierającego rozwój kompetencji może mieć wpływ na wszystkich uczestników rynku pracy – zarówno na samych pracowników jak i na firmy. Warto zatem przyjrzeć się bliżej tej koncepcji.

Tab. Opis kompetencji

KOMPETENCJA	OPIS
Porozumiewanie się w języku ojczystym	<i>Kompetencja ta jest rozumiana jako zdolność do wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) oraz językowej interakcji w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych – w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie wolnym.</i>
Porozumiewanie się w obcych językach	<i>Kompetencja ta odnosi się do zdolności do porozumiewania się z innymi osobami w językach obcych. Wymaga to opanowania czterech wymiarów kompetencji językowych (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) oraz poszczególnych języków. Jej wykorzystanie zależy od społecznego i kulturowego kontekstu osobistego, otoczenia oraz potrzeb (także zawodowych) lub zainteresowań danej osoby.</i>
Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne	<i>W tym zakresie można wyróżnić dwa względnie niezależne obszary:</i> <i>A. Kompetencje matematyczne obejmujące umiejętność wykorzystania myślenia matematycznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji. Istotne są zarówno proces i czynność, jak i wiedza, przy czym podstawę stanowi należyte opanowanie umiejętności liczenia. Kompetencje matematyczne obejmują – w różnym stopniu – zdolność i chęć wykorzystywania matematycznych sposobów myślenia (myślenie logiczne i przestrzenne) oraz prezentacji (wzory, modele, konstrukty, wykresy, tabele).</i> <i>B. Kompetencje naukowe odnoszą się do zdolności i chęci wykorzystywania istniejącego zasobu wiedzy i metodologii do wyjaśniania świata przyrody, w celu formułowania pytań i wyciągania wniosków opartych na dowodach. Za kompetencje techniczne uznaje się stosowanie tej wiedzy i metodologii w odpowiedzi na postrzegane potrzeby lub pragnienia ludzi. Kompetencje w zakresie nauki i techniki obejmują rozumienie zmian powodowanych przez działalność ludzką oraz odpowiedzialność poszczególnych obywateli.</i>
Kompetencje informatyczne	<i>Kompetencje informatyczne obejmują umiejętne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozrywce i porozumiewaniu się. Opierają się one na podstawowych umiejętnościach w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu.</i>
Umiejętność uczenia się	<i>Kompetencja ta jest rozumiana jako zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego rozwoju, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Umiejętność uczenia się oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze</i>

	<i>wskazówek. Pozwala ona osobom korzystanie z wcześniejszych doświadczeń w celu stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych sytuacjach.</i>
Kompetencje społeczne i obywatelskie	<i>Jest to zbiór kompetencji osobistych, społecznych i międzykulturowych obejmujących zachowania niezbędne do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, szczególnie w społeczeństwach charakteryzujących się coraz większą różnorodnością. Dotyczy to także rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby. Podstawowe umiejętności w zakresie tej kompetencji obejmują zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia, negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także zdolność do empatii. Zakres tych kompetencji obejmuje również zdolność do radzenia sobie ze stresem i frustracją oraz do wyrażania ich w konstruktywny sposób, a także dokonywanie rozróżnienia sfery osobistej i zawodowej.</i>
Inicjatywność i przedsiębiorczość	<i>Inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Odnoszą się również do świadomości wartości etycznych i promocji dobrego zarządzania.</i>
Świadomość i ekspresja kulturalna	<i>Kompetencja ta obejmuje twórcze wyrażanie idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem szeregu środków wyrazu, w tym muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych. Umiejętności i postawy dotyczą zarówno szeregu aspektów, w tym wrażliwości i przyjemności z odbioru dzieł sztuki i widowisk oraz wyrażania siebie poprzez różnorodne środki z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Kompetencja ta obejmuje również zdolność do odniesienia własnych punktów widzenia w zakresie twórczości i ekspresji do opinii innych oraz rozpoznawania i wykorzystywania społecznych i ekonomicznych szans w działalności kulturalnej.</i>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia.

Rozwój kluczowych kompetencji

Dla każdej z opisanych kompetencji można także określić wskazania dotyczące kluczowych obszarów wiedzy i umiejętności związanych z daną kompetencją. Jest to niezbędne do przygotowania odpowiednich działań rozwojowych. Działania te mogą i powinny być podejmowane przez wszystkie zainteresowane strony, w szczególności:

- Instytucje krajowe i unijne

- Szkoły na każdym etapie procesu edukacyjnego
- Firmy zatrudniające pracowników
- Indywidualnie, przez wszystkie osoby

1. Porozumiewanie się w języku ojczystym

Zgodnie z założeniami, wszystkie osoby czynne zawodowo powinny rozwijać umiejętność porozumiewania się w mowie i piśmie. Kompetencja ta wymaga również umiejętności rozróżniania i wykorzystywania różnych typów tekstów, poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji, wykorzystywania pomocy oraz formułowania i wyrażania własnych argumentów w mowie i w piśmie w przekonujący sposób, odpowiednio do kontekstu. Wymaga to rozwoju zdolności do krytycznego i konstruktywnego dialogu, wrażliwości na walory estetyczne oraz zainteresowanie kontaktami z innymi ludźmi. Wiąże się to z kształtowaniem świadomości oddziaływania języka na innych ludzi oraz potrzebą rozumienia i używania języka w sposób pozytywny i odpowiedzialny społecznie. Działania rozwojowe w tym zakresie wymagają przede wszystkim kształtowania „kultury języka” na wszystkich etapach edukacji formalnej i nieformalnej.

2. Porozumiewanie się w językach obcych

Porozumiewanie się w obcych językach opiera się w znacznej mierze na tych samych wymiarach umiejętności, co porozumiewanie się w języku ojczystym. Wymaga to rozwoju zdolności do rozumienia, wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) w odpowiednim zakresie kontekstów społecznych i kulturalnych (w edukacji i szkoleniu, pracy, domu i czasie wolnym). Porozumiewanie się w obcych językach wymaga również rozwoju odpowiednich umiejętności rozumienia różnic kulturowych. Kształtowanie tej kompetencji opierać się powinno nie tylko o działania szkolne, lecz także o wdrażanie przedsięwzięć związanych z kontaktami międzynarodowymi.

3. Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne

W tym przypadku konieczna jest odpowiednia wiedza w dziedzinie matematyki obejmująca umiejętność liczenia, znajomość miar i struktur, głównych operacji i sposobów prezentacji matematycznej, rozumienie terminów i pojęć matematycznych, a także świadomość pytań, na które matematyka może dać odpowiedź. Każda osoba powinna posiadać umiejętności stosowania głównych zasad i procesów matematycznych w codziennych sytuacjach prywatnych i zawodowych, a także śledzenia i oceniania ciągów argumentów. Powinna ona być w stanie rozumować w matematyczny sposób, rozumieć dowód matematyczny i komunikować się językiem matematycznym oraz korzystać z odpowiednich pomocy. W przypadku nauki i techniki, niezbędna wiedza obejmuje poznawanie zasad rządzących naturą, podstawowych pojęć naukowych, techniki oraz procesów technicznych. Kompetencje te kształtujemy poprzez poszukiwanie zastosowań koncepcji naukowych oraz techniki w codziennej działalności – także zawodowej. Umiejętności wymagają zdolności do wykorzystywania i posługiwania się narzędziami i urządzeniami technicznymi oraz danymi naukowymi do osiągnięcia celu. Kształtowanie tych kompetencji wymaga rozwoju postawy krytycznego rozumienia i ciekawości, w szczególności w odniesieniu do postępu naukowo-technicznego.

4. Kompetencje informatyczne

Kompetencje informatyczne to podstawa budowy społeczeństwa wiedzy. Wymagają solidnego rozumienia i znajomości natury technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje to rozwój zdolności wykorzystania głównych aplikacji komputerowych – edytory tekstu, arkusze kalkulacyjne, bazy danych, przechowywanie informacji i posługiwanie się nimi. Ważne jest też rozumienie możliwości związanych z Internetem i komunikacją za pośrednictwem mediów elektronicznych (poczta elektroniczna, narzędzia sieciowe) do celów pracy, rozrywki, wymiany informacji i udziału w sieciach współpracy, a także do celów uczenia się i badań. W tym zakresie powinniśmy rozwijać umiejętności wykorzystywania narzędzi do tworzenia, prezentowania i rozumienia złożonych informacji, a także zdolności docierania do usług oferowanych w Internecie, wyszukiwania ich i korzystania z nich. Powinniśmy też nieustannie uczyć się jak stosować TSI jako wsparcie krytycznego myślenia, kreatywności i innowacji. Rozwijaniu tych kompetencji sprzyja również zainteresowanie udziałem w sieciach społecznościowych w celach kulturalnych, społecznych lub zawodowych.

5. Umiejętność uczenia się

Od wszystkich obywateli UE oczekiwana jest świadomość wymaganych kompetencji, wiedzy, umiejętności i kwalifikacji. Umiejętność uczenia się wymaga od osoby znajomości i rozumienia własnego stylu uczenia się, silnych i słabych stron własnych umiejętności i kwalifikacji, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia. Wymaga to efektywnego zarządzania własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie wytrwałości w uczeniu się, koncentracji na dłuższych okresach oraz krytycznej refleksji na temat celów uczenia się. Powinniśmy być w stanie poświęcać odpowiedni czas na samodzielną naukę jak również na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się. Rozwój pozytywnej postawy obejmuje budowanie wewnętrznej motywacji i wiary we własne możliwości w uczeniu się i osiągnięciu sukcesów zawodowych.

6. Kompetencje społeczne i obywatelskie

Rozwój kompetencji społecznych wymaga przede wszystkim świadomości, w jaki sposób można zapewnić sobie optymalny poziom funkcjonowania fizycznego i psychicznego, i społecznego. Niezbędne jest rozumienie zasad postępowania i reguł zachowania ogólnie przyjętych w różnych społeczeństwach i środowiskach (np. w pracy). Konieczne jest też rozumienie wielokulturowych i społeczno-ekonomicznych wymiarów społeczeństw europejskich, a także wzajemnej interakcji różnych kultur. Podstawowe umiejętności w zakresie tej kompetencji obejmują zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia, negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także zdolność do empatii. Powinniśmy rozwijać w sobie zdolność do radzenia sobie ze stresem i frustracją oraz do wyrażania ich w konstruktywny sposób, a także powinniśmy dokonywać rozróżnienia sfery osobistej i zawodowej. Do umiejętności tych należy krytyczna i twórcza refleksja oraz konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich oraz procesach podejmowania decyzji. Obejmuje ona również wykazywanie się poczuciem obowiązku, jak i okazywanie zrozumienia i poszanowania wspólnych wartości, niezbędnych do zapewnienia spójności lokalnej, narodowej i ponadnarodowej wspólnoty.

7. Inicjatywność i przedsiębiorczość

W zakresie kształtowania innowacyjności i przedsiębiorczości konieczny jest rozwój wiedzy obejmującej zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szerszych zagadnień stanowiących kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami. Wszyscy powinniśmy również być świadomi zagadnień etycznych związanych z działalnością gospodarczą. Rozwijane umiejętności odnoszą się do proaktywnego zarządzania projektami (co obejmuje np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość), skutecznej reprezentacji i negocjacji oraz zdolności zarówno pracy indywidualnej, jak i w zespołach. Postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje również motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych, jak i w pracy.

8. Świadomość i ekspresja kulturalna

Rozwój w tym zakresie obejmuje kształtowanie świadomości lokalnego, narodowego i europejskiego dziedzictwa kulturalnego oraz jego miejsca w świecie. Obejmuje to podstawową znajomość najważniejszych dzieł kultury, w tym współczesnej kultury popularnej. Umiejętności obejmują zarówno wrażliwość, jak i ekspresję, czyli wyrażanie siebie poprzez różnorodne środki z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Ekspresja kulturalna jest niezbędna do rozwijania twórczych umiejętności, które mogą być wykorzystywane w wielu sytuacjach zawodowych. Dogłębne zrozumienie własnej kultury oraz poczucie tożsamości mogą być podstawą szacunku i otwartej postawy wobec różnorodności ekspresji kulturalnej. Pozytywna postawa obejmuje również kreatywność oraz chęć pielęgnowania zdolności estetycznych poprzez wyrażanie siebie środkami artystycznymi i udział w życiu kulturalnym.

Konsekwencje dla rynku pracy oraz MŚP

Określenie kluczowych kompetencji dla procesu uczenia się przez całe życie ma szereg kompetencji zarówno dla całego rynku pracy jak i dla MŚP. Do najważniejszych można zaliczyć:

- Inicjowanie i wsparcie dla licznych przedsięwzięć wspierających rozwój opisanych wcześniej kompetencji. Należy się spodziewać, że rządy poszczególnych państw UE – w tym Polski – będą realizowały różnorodne projekty rozwojowe ukierunkowane na rozwój kompetencji. Może to oznaczać, że zarówno sami pracownicy (lub osoby poszukujące pracy) będą mieli okazję skorzystać z tych działań na dogodnych warunkach finansowo – organizacyjnych.
- Dla firm – szczególnie MŚP – jest to ewidentna korzyść wynikająca z możliwości wspierania rozwoju swoich pracowników z wykorzystaniem różnorodnych funduszy unijnych. Trudno oczywiście wskazać na konkretne projekty, gdyż to w znacznej mierze jest uzależnione z inicjatywami regionalnymi, jednak niemal na pewno możliwości takich będzie dużo.
- Możemy się też spodziewać odpowiednich działań w procesie edukacyjnym – zarówno na poziomie szkolnym, jak i akademickim. Oznacza to, że w pewnej perspektywie czasowej należy oczekiwać lepszego rozwoju przedstawionych kompetencji u osób wchodzących na rynek pracy. Może to być jedna z podstawowych korzyści firm MŚP, szczególnie tych, które odpowiednio przygotowują się do wykorzystania tego potencjału.

Podsumowanie

Niewątpliwą zaletą prezentowanego podejścia jest upowszechnienie pewnego zbioru oczekiwań rozwojowych, wyrażonych w kategoriach kompetencji, które można odnieść do ogólnych procesów rozwoju zawodowego i społecznego ludzi. Oczywiście można dyskutować, czy zalecany zbiór kompetencji jest wystarczający, czy opisy są adekwatne do wymagań oraz czy jest to faktycznie to czego potrzebuje współczesne społeczeństwo. Nie zmienia to jednak ogólnej oceny zaproponowanego rozwiązania – tak długo jak traktujemy je jako ogólne wytyczne dla bardziej szczegółowych i dopasowanych kulturowo rozwiązań spełnia ono zdecydowanie pozytywną rolę. Podkreśla, że sukces zawodowy i społeczny w znacznej mierze zależy od procesu edukacyjnego – czyli tego co i w jaki sposób uczymy się w trakcie całego życia. Ważny jest też aspekt wspólnej odpowiedzialności za rozwój kompetencji – instytucji państwowych, które kształtują obszar instytucjonalnego kształcenia oraz indywidualny, związany z dokonywanymi przez nas samych wyborami edukacyjnymi.

Opracowanie przygotowane w ramach projektu systemowego Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości
„Zarządzanie kompetencjami w MSP”

Autor opracowania: Grzegorz Filipowicz